

DR. H. TÓTH ISTVÁN

Tanítóképző Főiskola
Kecskemét

Olvásásfejlesztő irodalomkönyv 6. osztályosoknak

Olvásásfejlesztő irodalomtanításunk középpontjában az ifjú olvasó személyisége áll. Éppen ezért sokféle információ, szövegmű feltárására, értelmezésére, befogadására készítjük a tanulókat. Tapasztaltuk, hogy az olvasás kondicionálásának, az olvasásszokás működésének elsősorban nem a nagy terjedelmű, a minél hosszabb szövegek teremtik meg a fejlesztési feltételeket, hanem a gondolkodva olvasás, az értelmes szöveg-, információfeldolgozás a kognitív és affektív tulajdonságok egyidejű figyelembevétel.¹

Az olvasásfejlesztésről nemcsak beszélni kívántam, hanem konkrét taneszközökkel segíteni is. Ezért irtam meg a *Mese és valóság*, majd *Az Élet él és élni akar* című, 5., illetve 7.-es tanulóknak szóló olvasásfejlesztő irodalomkönyveimet. Most a 6. osztályos gyermekeknek szánt *Vágy—küzdelem—győzelem* címűből adok ízelítőt. Hogy az érdeklődő irodalomtanárok könnyebben tudjanak tájékozódni a bemutatandó művelődési anyag előzményeiben és a követő fejezetekben is, lássuk a rövid tartalomismertetőt!

Az első fejezet a népi kalendárium világába, a jeles napok szokásrendszerébe kalauzolja az olvasókat *Év múlik, évet ér...* címmel. Nemcsak a jótékony év eleji ismétléshez, hanem a könyv-, könyvtárhasználati ismeretek elmélyítéséhez is hozzá akarunk járulni ezzel a fejezettel.

A továbbiakban, *A töprengő—kérdező—kutató ember* című olvasmány s a kapcsolódó feladatrendszer a régi korok irodalmába vezeti a mesés kalandoktól mindinkább, remélhetőleg nem bánatosnak megváló 6. osztályosokat.

Ez a fejezet több részből áll, most a *Mélységes mély a múltnak kútja* címet kibontót olvashatja az érdeklődő, az olvasásszokás fejlesztését célul tűző irodalomtanár. A folytatás a *balladák* forrásvidéke. Ezután a *Toldi* című elbeszélő remekmű bemutatása következik. Hasonlít a munkáltatás az 5.-es könyvemnek a „János vitéz”-hez készített feladattípusaihoz. A továbbiakban a 16—17. századi függetlenségi mozgalmak idején keletkezett irodalmunk vázlatos áttekintésére kerül sor, az úgynevezett *régi korok irodalmából* lépünk a *felvilágosodás magyarországi fejlődéstörténetébe* Fazekas Mihály és Csokonai Vitéz Mihály segítségével.

Mindvégig figyelemmel leszünk a verbális kommunikáció részterületeinek permanens fejlesztésére, kivált az olvasás, az olvasásszokás kondicionálására. Nem mondunk le az írásbeli szövegszerkesztés, illetőleg szövegalkotás gyakoroltatásáról sem. Így összhangban maradunk a *diagnosztikus vizsgarendszer* 6.-osoknak kidolgozott, sikeresen alkalmazott szemléletével és tételbankjával.

Nagy a felelősségünk!

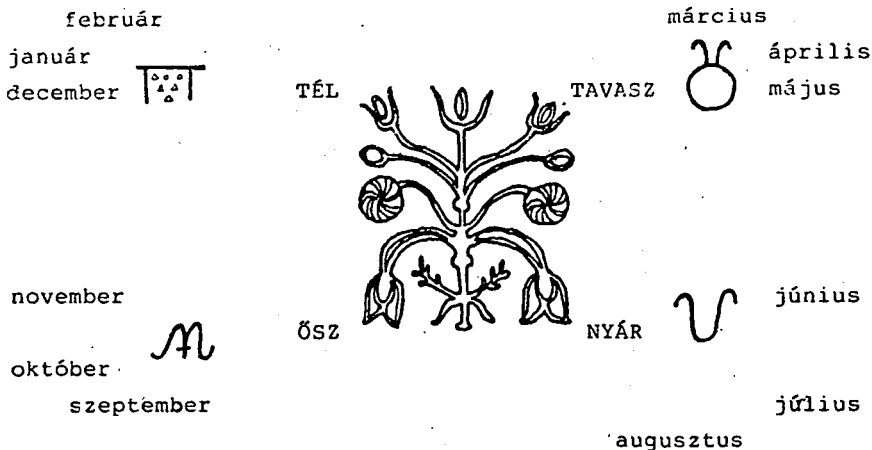
S egyre fontosabb lesz annak tudomásul vétele, hogy az olvasó értékítéletének alakításához türelemmel, tapintattal, hatékony módszerekkel, a konkrét személy aktuális tudásához igazodva közeledjünk! Ébresszük ifjú olvasóinkat, tanítványainkat *Friedl István* bölcs gondolatainak (2) jelentőségére: „Olvasni jó, de nehéz. És felelősségteljes. Mert olvasásunk hagyományt szentesíthet, új hagyomány létesüléséhez járul hozzá, előítéleteket foszlathat szét, új előítéleteket teremthet, műveket emelhet, ejthet.”

A továbbiakban izelítőül egy-egy részletet mutatok be az olvasásfejlesztő irodalomtanítás programot már ismerő pedagógustársaimnak, a *Vágy—küzdelem—győzelem* című, a 6. osztályosoknak készített irodalomkönyvemből.

ÉV MÚLIK, ÉVET ÉR... c. fejezetből
(Részlet)

AZ IDŐ MŰLÁSA...

Év múlik, évet ér,
Egymást hajtja négy testvér.
Vig tavasz virághintő,
Koszorús nyár kalászdöntő,
Az őszi gyümölcserlelő,
A tél havat terelő.

Van egy fa,
Annak van négy ága,
Minden ágán van három fészek,
Minden fészekben van négy madár,
Minden madárnak van hét tojása,
S minden tojásból huszonnégy fióka kél.

Kerek egy ég alatt kerek egy istenfá,
Kerek istenfának szép tizenkét ága,
Szép tizenkét ágán ötvenkét virágja,
Ötvenkét virágján hét aranyalmája.

Kerek egy ég alatt kerek egy istenfá,
Annak pedig vala szép tizenkét ága,
Ötvenkét virága,
Háromszázhatvanöt levele.
Mindenki ismeri és mindenki látja,
Mégsem tudja senki, hogy mi is ez a fa.

Kerek istenfája,
Szép tizenkét ága,
Szép tizenkét ágán ötvenkét virága,
Ötvenkét virágán három aranyalma.
Aki kitalálja, hull a virág arra.

Feladatok

1. Olvasd el az idő múlásáról szóló verseket!

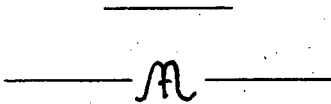
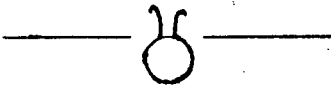
2. Válaszolj!

- a) Ki az a „négy testvér”?
- b) Melyik évszak a „virághintő”?
- Mi a jelképe?
- c) Hogyan nevezzük a „kalászdöntő” évszakot?
- Rajzold ide a jelképét!
- d) A vers szerint milyen az ősz?
- Másold le a jelképét!
- e) Mi jellemzi a telet?
- Ábrázold jelképpel!
- f) Melyik vers segített a válaszadásban? Adj címet annak a versnek!

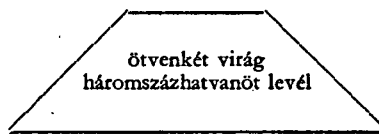
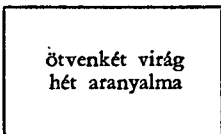
3. Az esztendő múlásáról négy találós mesét is olvashatsz.

A figyelmes olvasás segít a válaszadásban.

- a) Mit jelképez a fa, az istenfa?
- b) Hány ága van?
— Ha négy, akkor:
- Ha tizenkettő, akkor:
- c) Hogyan nevezzük az ágakon a fészkeket?

d) Értelmezd ezeket a kifejezéseket!

az esztendő:
 az évszakok:
 a hónapok:
 a hetek:
 a napok:
 az órák:
 karácsony—húsvét—pünkösd:

4. Színezd ki a hónapokat!
 Neked melyik a legkedvesebb évszakod, illetőleg hónapod?
 Meséld el a legemlékeztetesebb élményedet az esztendőből!
 Rajzold le azt az eseményt, amelyikre a legszívesebben gondolsz!
5. Gyűjts jellemző képeket az évszakokról! Ragaszd ide a legjellemzőbbeket!
6. Naptár-verstár
 Költőink, íróink szívesen foglalták versbe a múlt idő élményeit. A naptár-cseréről, az évszakok vonulásától, a hónapok tovatűnéséről szóló költeményeket ajánlunk figyelmedbe. Olvasd, értelmezd ezeket a műveket! A legkedvesebbet tanul meg!
 A versek a következők: *Weöres Sándor: Csízió; Pintér Lajos: Évszakok vonulása; Csanádi Imre: Hónap-soroló; Szepesi Attila: Szállal száll az esztendő.*

A TÖPRENGŐ — KÉRDEZŐ — KUTATÓ EMBER c. fejezetből
 (Részlet)

„Mélységes mély
 a múltnak kútja.”
 (Thomas Mann)

A töprengő, tünődő ember gyakorta forgalmaz ilyen és hasonló kérdéseket:
 Honnan való a *világ*?
 Mi az, hogy: *ember*?
 Ki is vagyok *én* tulajdonképpen?
 Mi az *életem* célja, értelme?
 Miért kell *meghalni*?
 Miért vágyodom csillapíthatatlanul a *boldogságra*?

Ezek az élet nagy kérdései... Körülvesznek, átölelnek bennünket, válaszadásra készítetnek mindannyionkat...

Vannak, akik azt állítják, hogy az élet nehézségeit csak a földi élet keretein belül lehet megoldani. Vannak, akik az emberiség problémáinak megválaszolásához e valóságos világ erőin túli világ erőit is segítségül kívánják hívni.

Az emberek világszemléletüknek, világnézetüknek megfelelően töprengenek, kérdeznek, kutatnak az élet nagy kérdése után.

A legtöbb gyermek a szüleinek, illetőleg a körülötte élőknél való gondolkodását követi. Fölmerülnek azonban előbb-utóbb mindannyionkban az élet nagy kérdései. Ettől kezdve mindenki maga kezdi kutatni a válaszokat, a megoldásokat, hogy ezután már önállóan foglaljon állást, önállóan döntsön.

Az emberiség történelme folyamán rendületlenül kereste a kérdések kérdéseire a — lehetőleg — legtökéletesebb válaszokat...

Valamikor, az időszámítás előtti második évezred második felében élt Elő-Ázsiában egy kis nép: a *zsidó nép*. Ők egy nomád pásztorfejedelem, *Abrahám utódainak nevezték magukat*. Ábrahám fia *Izsák* volt, az ő *fiai Ézsau és Jákob*. Jákob másik neve *Izrael*, akinek *tizenkét fia* született. Őket és utódaikat *bíviák izraelitáknak*, illetőleg *zsidóknak*.

Az izraeliták tizenkét törzse akkoriban inkább vándorló pászortörzsek laza társulásában élt. Miután kiszabadultak Egyiptomból, vagy ahogy ők nevezték: „a szolgaság házából”, véres és kegyetlen harcokba kezdtek a hozzájuk hasonló életet élő alig-népekkel. Am az ígéret földjének, Palesztinának a meghódítása idején nemzetté váltak. Feltűnően másként éltek, mint a többi nép; *megírták saját történetüket*, mégpedig környörtelenül éles szemmel és őnismerettel, valamint öntélettel.

Nemcsak a nemzetté váló izraelita törzsek őldöklésektől véres honfoglalását írták le, hanem a jámbor ősapák: Ábrahám, Izsák, Jákob és a többiek családtörténetét, nem egyszer kalandos, küzdelmes

sorsát, üzleti tetteiket is megörökítették. Kendőzetlenül, szépítés nélkül tárták fel népük erkölcsének mozgató erőit. Így jött létre az ókori zsidó nép irodalma, melyet ma *Ószövetségi Szentírásnak* vagy *Ó-testamentumnak* nevezünk.

Mi emelte az életvitelüket olyan magasra Elő-Ázsia és általában az emberiség történetében?

Az élet nagy kérdéseire adott válaszaik alapja az *egyistenhit* volt, mivel *világszemléletük kizárólagos vonása* az, hogy ők, a zsidók fedezték fel az egyetlen, személyes, de láthatatlan Istent.

Pásztorokadásuk, családi viszályaik és gyönyöreik, furfangjaik és ravaszkodásai, kegyetlenkedéseik közepette is fő gondjuk: Isten volt. Mindeközben magukkal és magukban hordták az Ígétet, a folytatás ígértét, ugyanis Isten szövetségésének tartották magukat.

Vallották, hogy Isten szól hozzájuk, megbízottjai: a *próféták* által.

Kik voltak a próféták?

Elsősorban szónokok, az életkörülmények, illetőleg az életmód kritikusi, szenvedélyes politikusok, továbbá kétségtelenül nagy írók, nagy költők. A zsidó próféták *személyes hangon beszéltek* a néphez, tulajdonképpen személytől személyig ható erővel, amellyel képesek voltak felrázni a hallgatóság lelkiismeretét, gondolkodását, cselekvésvágyát is. A sziklatömb súlyú *szóképekkel*, a drámai sodrású *fordulatokkal*, a felkavaró hatású szókészlettel, jajgatásukkal és fenyegetésükkel azonban nemcsak a kiválasztott nép: a zsidó nép szenvedését, tragédiáját, hanem az általános pusztulás könyörtelen látomását is képesek voltak a hallgatóság, illetőleg az olvasó szeme elé emelni.

A költészet és az érzelmek szabad áradásának e nagy személyiségei könyveket, pontosabban tekerceket hagytak hátra. Ezek a művek témájuknál, szerkezetüknél, formájuknál fogva vitathatatlanul költészetnek tekinthetők. A mai olvasó *ritmikus próza-*, valamint *versgüjteménynek* is nevezheti a *zsidók* századokon át formálódott *Testamentumát*.

Milyen műfajokkal találkozhatunk az Ószövetségi Szentírásban?

Izgalmas történetekből szőtt *prédikációkkal*, pl.: Ézsaiás próféta története. Szent *himnuszokkal*, pl.: a „Zsol-tárok könyve”-ben. Tragikus *síralmakkal*, ilyenek Jeremiás síralmai is. Megdőbbentő *látomsókkal* Ezékiel jóvendőléseiben. A kételkedés és az igazságkeresés *drámája* Jób könyve. Jónás próféta könyve *szatíra*, de mindvégig magasztos nyelven. Ne feledjük, hogy ebben a kiapadhatatlanul áradó forrásban minden újraolvasás, értelmezés alkalmával újabb és újabb műfajokat fedezhetünk fel! A próféták érzéletes költői ereje; szenvedélyes hangja napjainkban is hat a világirodalomra, így a magyar irodalomra is.

Tibériusz császár uralkodása idején Judea provinciában élt, dolgozott, tanított és szenvedett keresztthalált *Jézus Krisztus*, aki azt tűzte maga elé, hogy minden tétével az egész emberiség javát szolgálja. Megnyilatkozásai, tanításai egyszerűek és szemléletesek, érthető, hogy tömegek követték és hallgatták. Kulcsszavai a szeretet, a türelem, a megbocsátás, az engedelmség, a szelidség, a boldogság.

A zsidó nép hivatalos vezetőit kétségbeeséssel vádolta, ezért ők ellene szövetkeztek. Féltek is, hogy a provinciában levő rendfenntartó római légiók a Jézust követő sokezres tömeg láttán felkelést gyanítanak, és beavatkoznak. A zsidó papok főtanácsa halált követelt Jézus Krisztus fejére Judea helytartójától, Poncius Pilátustól, aki előbb megostoroztatta, majd kereszthalálra ítélte az „Emberfiá”-t. Ezután a meggyötört, tövissel koronázott Jézusnak a vesztőhelyre kellett vinnie keresztjét. Itt, a Golgotán feszítették keresztre.

Az ő életéről, tanításairól és tetteiről szóltak tanítványai, az *apostolok*. A szóban terjedő, Jézus működését bemutató történeteket, elbeszéléseket az *evangelisták: Máté, Márk, Lukács és János* rögzítették írásban. Az *evangéliumot* (örömhírt) tartalmazó könyvek mellett olvashatók az „*Apostolok cselekedetei*”, valamint az *apostoli levelek* és a *prófétai könyv*: a „*Jelenések könyve*” – ezek alkotják az Ószövetségi Szentírás folytatását: az *Újszövetségi Szentírást*.

Az Újtestamentum egységes műnek tekinthető. Egységét elsősorban főhősének: *Jézus személyiségének* a sugárzása biztosítja, ugyanis az ő *személyisége egyéniség volt*.

Az evangéliumok

- a) szerkezete áttekinthető, megvan bennük az idő és a cselekmény egysége;
- b) egy tragikus végkifejletű történetet mondanak el a kezdettől a beteljesülésig;
- c) műfajilag elbeszélésnek nevezhetők.

Az Apostolok cselekedetei

- a) több részből álló könyv;
- b) a kereszténységnek a korai elterjedéséről ad képet.

Az apostoli levelek

- a) a legelső létrejövő-szerveződő keresztény közösségek életét tárják elénk;
- b) tanító könyveknek is szokás nevezni ezeket.

A Jelenések könyve

- a) az időszámításunk szerinti első századforduló körüli években készült;
- b) számos drámai erejű látomást tartalmaz.

Az Ótestamentum 45 könyve és az Újtestamentum 27 könyve alkotja a könyvek könyvét, ez a Biblia. A jellegükben, tartalmukban, műfajukban és szerkezetükben egymástól eléggé eltérő könyveket, amelyek a Bibliát alkotják, elsősorban nem vallásként, hanem *irodalomként vesszük tudomásul*.

A Biblia a történelmi múlt más emlékeivel századokon ível át, s értékgazdag üzenetet hoz a ma emberének, mai — nem vallásos — olvasójának is. A benne felhalmozott életigazságok, bölcsességek elgondolkodtatnak, költői alkotásai esztétikai élvezetet nyújtanak.

Vállaljuk a világirodalomnak ezt az egészen egyedülálló könyvgyűjteményét, hiszen kulturális örökségünk magán viseli a Biblia hatásának nyomait!

Magyar nyelvre először latin szövegből fordították le a Biblia egyes részeit. Nyomtatásban 1590-ben Vizsolyban jelent meg — Károlyi Gáspár művészi tolmácsolása által — a „Szent Biblia...”, másként Vizsolyi Bibliának nevezett mű, az első teljes magyar protestáns bibliafordítás, amely irodalmi nyelvünk kialakulásában meghatározó szerepet játszott.

Azóta igen sokat változott, fejlődött, gazdagodott a magyar nyelv; érthető, hogy újabb és újabb bibliafordítások láttak és látnak napvilágot.

*

Megjegyzés: Az új irodalomkönyvem megjelentetését a Bács-Kiskun Megyei Pedagógiai Intézet vállalta.

NAGY ÉVA
BGYTF Tanítóképző Intézet
Nyíregyháza

A létezés perspektívái Mészöly Miklós Wimbledoni jácint című kötetének három elbeszélésében

A „szép reménytelenség változatai” (Szentesi) határozzák meg tematikailag — atmoszférikusan Mészöly *Wimbledoni jácint* (Szépirodalmi, 1990) című kötetét. Hat elbeszélés mintegy 100 oldalnyi terjedelemben. Az utóbbi években keletkező írásokat a tematikai rokonság kapcsolja egymáshoz.

Balassa Péter a „vegyes és zavaros magyar, kelet-közép-európai történelmi létezés” feltárását érzi meghatározónak a kötet egészében; „az értelemre és jelentésre vonatkozó, mintegy hiábavaló kérdezősködést”.¹

A kötet első és utolsó elbeszélése az emberi értékek, az emberi szabadság védelmében állítja középpontba a „felemelt fejű” embert, aki tiltakozását csak az önpusztítással nyilváníthatja ki szabadon. A *Wimbledoni jácint* végén Dalkó, önként választott halála (a Panoráma bár teraszáról) s a *Nem felelt meg neki* című elbeszélésben Tivadar „fal felé fordulása” hangsúlyozza az alacsonyabb szintű létezés elfogadhatatlanságát.

A kötet záró novellája (*Nem felelt meg neki*) atmoszférikusan még egyszer felidézi huszadik századi történelmünk kegyetlen, erőszakos világát. A történések háttérében a háborús pusztítások, a deportálások, hadifogolytáborok s a „békebeli” zűrzavar, a fosztogatás, a „jóvátételi és igazságtévő brigádok” garázdálkodásának időszaka villan fel.

Az író dél-dunántúli életanyaga és személyes történelmi tapasztalata elevenedik meg a műben. A történések színtere Sz., főszereplője Tivadar, a gyönyörű zsidó kereskedőné (Adriella) és Semjén Őszéb földbirtoke „húsz éve tartó eszméletlen boldogságának” gyümölcse, aki tizennégy éves kamaszként „olyan elképesztően érett eleganciával jelezte a pincérnek, hogy a sör habmennyiségét elfogadhatatlanul soknak kénytelen minősíteni — hogy az csepp hőkkenet után azonnal szélesre nyitotta a tenyerét s kis meghajlással visszasietett egy másik töltésért”. (110)